

Etnospor Müzesine Bir Örnek: Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi

Samet Doykun*

Giriş

Müze sözcüğü için geçmişten günümüze pek çok tanım yapılmıştır. Müze, Grekçe “Mouseton” kelimesinden türemiş ve Yunan mitolojisinde Musalar (İlham Perileri) adı verilen tanrıçalara adanan tapınak ve Atina’da Musalara ayrılan tepe anlamında kullanılmıştır.¹ Türkçe Sözlük’te² ise “sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer” şeklinde tanımlanmaktadır.

Kültür Bakanlığı’nın Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği’nde müzeler, “Kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimî kuruluştur” şeklinde tanımlanmıştır.³

Uluslararası Müzeler Konseyinin 2004 yılında kabul ettiği tanıma göre müze “kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü, çeşitli biçimlerde koruyan, inceleyen, değerlendiren ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitimi için sergileme amacıyla toplum yararına sürekli yöneten bir kurum”-dur.⁴ Berna Alpagut⁵ ise müzeleri “toplumun hizmetinde, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden malzemeleri toplayan ve bunların üzerinde

* Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Çanakkale/TÜRKİYE, sametdoykun@comu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-8231-270X> DOI: 10.37879/978-975-17-6294-8.2025.227

1 Ferruh Gerçek, *Türk Müzeciliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 1.

2 Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2023.

3 URL-1: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeligi.html>

4 Tomur Atagök, *Çağdaş Müzeciliğin Anlamı: Müze ve İlişkileri, Yeniden Müzeciliği Düşünmek*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul 1999, s. 31.

5 Berna Alpagut, *Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk*, Müzeciler Derneği Yayınları, Ankara 2001, s. 5.

araştırma yapan, onları koruyan, bilgi üreten ve bilgiyi paylaşan ve sonuçta bütün bunları eğitim ve toplumun beğenisi doğrultusunda sergileyen, sürekliliği olan ve kâr amacından tamamen bağımsız düşünülen bir kurum” olarak tanımlamaktadır. Ancak günümüzde tanıtımda yer alan “kâr amacından bağımsız” olma durumu pek de mümkün değildir. Özellikle özel müzelerde birtakım ihtiyaçların giderilmesi için kâr amacı güdülmekte, kamu kurumları tarafından açılan müzelerde ise ziyaretçilerden sembolik ya da cüzi miktarda bir ücret alınmaktadır.

Müzecilik faaliyetlerinin başlangıcı “avcı-toplayıcı” olarak isimlendirilen ilkel insanların doğada nadir gördüğü ürünleri biriktirmesiyle/depolamasıyla başlamıştır. Akabinde özellikle güzel sanatlar alanında gerçekleştirilen sergilerin düzenlenmesiyle depolama işlevi sergilemeye dönüşmüştür. Müzelerde sergilenen sanat eserleri Ferruh Gerçek’in⁶ de ifade ettiği üzere müze fikrine hizmet eden ilk kurumlardır. Benzer bir şekilde Orta Çağ’da ki önemli kiliseler ve katedraller heykelleri, azizlere ait kutsal eşyaları ve pek çok dini eşya ve sanat eserini barındırması sebebiyle birer müze olarak görülmektedir.

Doğrudan müze hüviyetinde açılan ilk müze İngiltere’de Oxford Üniversitesinde 1679 yılında çalışmalara başlanıp 1683 yılında ziyaretçilere açılan ve İngiliz koleksiyoncu ve tarihçi Elias Ashmole’nin koleksiyonundan yararlanılarak kurulan Ashmolean Müzesi’dir. Bu müze halk müzesi olarak açılmış olup, dünyadaki en eski müze olarak kabul edilmektedir.⁷ Ayrıca Ashmolean Müzesi ilk üniversite müzesi olarak da değerlendirilebilir. Ashmolean Müzesi günümüzde dünyanın hemen her yerinde kurulan müzelerin ilk örneğini oluşturmuş ve 17. yüzyılın sonlarına doğru müze kurma girişimleri zamanla artmaya başlamıştır. Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde kurulan müze sayısına bakıldığında 55.000 civarı müze olduğu dikkat çekmektedir.

Türk müzecilik tarihine bakıldığında dünyanın çeşitli yerlerinde başlayan müzecilik faaliyetlerine paralel bir seyir görülmektedir. İlk kurulan müzeler incelendiğinde bu müzelerin bünyesinde bulunan materyalleri daha ziyade savaşlardan kalan ürünlerin oluşturduğu dikkat çekicidir. Halit Çal⁸ da bu düşüncüyü desteklemektedir. Çal, eski Türk devletlerinde de savaşta ele geçirilen veya hediye edilen eşyaların sarayda saklandığı genel kabulünden başka

6 Gerçek, *age.*, s. 1.

7 Gerçek, *age.*, s. 6.

8 Halil Çal, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Müzeler Türkiye Araştırmaları”, *Literatür Dergisi*, C 7, S. 14, s. 317.

müzecilikle ilişkilendirilebilecek ilk uygulama olarak Anadolu Selçuklularının antik devir heykellerini Konya Kalesi surlarında kullanıldığını ifade etmektedir. Akabinde II. Mehmed'in (Fatih) Topkapı Sarayı'nda bazı Bizans eserlerini toplatması, 1489 yılına kadar Güngörmez Kilisesi'nde savaşlardan ele geçirilen silahların ve Hristiyanlığın bazı kutsal eserlerinin saklanmasıdır.

R. Alan Gartenhaus'a⁹ göre farklı türlerde müzeler bulunmaktadır. 18. yüzyıldan itibaren disiplinler arası koleksiyonlardan oluşan müzeler açılrsa da yıllar geçtikçe daha çok arkeoloji, etnografya ve doğa tarihine hizmet eden müzelere yüzlerce yeni tür eklenmiştir. Burçak Madran¹⁰ ise müzeleri koleksiyonlarına göre, bağlı oldukları yönetim birimine göre, hizmet ettikleri bölgeye göre, hitap ettikleri kitleye göre ve koleksiyonların sergileme mekânlarına göre ayrıldığını dile getirmektedir.

Türkiye'de müze sayılarındaki artışla birlikte sergilenen ürünlerin özelliklerine ve çeşitliliğine göre müze türlerinde çeşitlenmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle 19. yüzyılın ortalarına doğru farklı türde müzeler oluşturulmaya başlanmıştır.¹¹ Bu gelişme tematik müzelerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine yol açmıştır.

İnsanlık tarihinin başından bugüne toplumların hemen hepsinde spor ile sosyal yapı, toplum ve üretim ilişkileri yani bir bütün olarak kültür arasında, dinsel veya törensel ritüellerde de yansımasını bulunan bir ilişki bulunmaktadır. Kısaca spor veya sportif olarak adlandırılacak etkinliklerin insanın ve toplumun olduğu her yerde var olduğu söylenebilir.¹²

Türkiye'deki müzelerin çeşitlenmesine bakıldığında genel müzeler, arkeoloji müzeleri, etnografya müzeleri, bilim müzeleri, askeri müzeler, endüstri müzeleri, spor müzeleri ve diğer spesifik müzelerin varlığı dikkat çekmektedir. Spor müzelerinin temelini ise olimpiyat oyunları oluşturmaktadır. İnsan faaliyetleri giderek daha da çeşitlenmeye başlayınca, onları doğru bir şekilde belgelemek ve tasnif etmenin giderek önem kazandığını vurgulayan

9 R. Alan Gartenhaus, *Yaratıcı Düşünme ve Müzeler*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

10 Burçak Madran, *Müze Türleri*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul 1999.

11 Mehmet Önder, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1999, s. 11.

12 Sevda Korkmaz, *Spor Müzeleri*, Spor Yayınevi, İstanbul 2020.

Grulich¹³ ilk spor müzelerinin 19. yüzyılın sonlarında şekillendiğini ifade etmektedir. Spor müzelerinin kurulmasında koleksiyonerlerin oluşturduğu özel koleksiyonlar da büyük rol oynamıştır. Bir süre sonra koleksiyonerlerin başlattığı süreci spor kulüpleri ve dernekleri devam ettirmiştir.

Wray Vamplew'e¹⁴ göre spor müzeleri uluslararası, ulusal, bölgesel, kulüp müzeleri olarak farklı sınıflandırmalara sokulabilmektedir. Buna spor dalına göre ya da bazı spor dallarını birleştirici terimlerle oluşturulan müzeleri de eklemek mümkündür.

Londra'da 1865 yılında açılan Kriket Müzesi ve 1897 yılında Prag'da hizmete giren Sokol Müzesi ilk spor müzesi örneklerini oluşturmaktadır. Kriket Müzesi, spor eğitimi ve tarihi değeri olan öğelerin kalıcı olarak sergilenmesi ve korunması için kurulmuş bir müzedir. Müzenin ücretli çalışanı olmayıp gönüllülük esasına dayanan bir hizmet anlayışı ile ziyaretçilere hizmet sunmaktadır.

Dünya üzerinde yüzlerce yukarıda örnekleri verildiği gibi pek çok spor müzesinin varlığı söz konusudur. Spor müzelerinin büyük bir kısmı ABD ve Kanada'da kurulmuştur. Bu durumun en önemli sebebi her iki ülkede de spora verilen değerdir. ABD'de spora verilen önemin bir başka göstergesi ise onlarca spor enstitüsünün 1930'lu yıllardan itibaren hayata geçirilmesidir. Amerika'daki bu durum, spor müzeleri ve şeref holü oluşumuna da büyük bir katkı sağlamıştır.¹⁵

Avrupa'ya bakıldığında ise ilk müzelerin Amerika'daki müzecilik faaliyetlerini takip eden yıllarda başladığı görülmektedir. Özellikle İsviçre'deki dağcılık özelinde kurtulan İsviçre Alpleri Müzesi gerek ülkenin coğrafi özelliklerini gerekse dağcılık sporunu yansıtmaya ve gelecek kuşaklara aktarma noktasında Avrupa'ya hatta dünyaya örnek olabilecek bir müzedir.

Amerika'daki spor müzeciliği hareketi hemen tüm dünyayı etkilemiştir. Dünyanın birçok yerinde farklı branşlarda müzelerin kurulmasına önayak olmuştur. Müze oluşumlarında ülkelerin ya da şehirlerin kültürel değerleri, coğrafyası ve iklimi müze türlerindeki çeşitliliğin oluşmasında büyük önem arz etmektedir. Örneğin İskandinav ülkelerinde coğrafya ve iklimin etkisiyle kar sporları; İspanya'da kültürel bir anlam ifade eden boğa güreşleri söz konusu ülkelerde kurulan müzelerin temasını oluşturmuştur.

13 Tomas Grulich, *Musée du Sport*, Les Cahiers Espaces, Paris 2006.

14 Wray Vamplew, "Facts and Artefacts: Sports Historians and Sports Museums" *Journal of Sport History*, Vol. 25, No. 2, s. 268.

15 Josef Hoffman, *Le musée Maccabi*, Les Cahiers Espaces, Paris 2006, s. 98.

Spor müzeleri, inşa edildiği ülkenin kimliğini ve spor mirasını yansıtmak gibi önemli bir sorumluluğa sahiptir. Bunun dışında da spor faaliyetleri açısından pek çok işlevi bünyesinde barındırmaktadır. Sporun, turizm sektöründeki önemi göz önüne alındığında, spor müzelerinin de bu devrimde önemli bir payı bulunmaktadır.¹⁶ Dünyada başta futbol olmak üzere tüm dünyaya mal olmuş sporlar ve ülkelerin kendilerine özgü ya da o ülke ile özdeşleştirilmiş spor dalları turizm faaliyetleri için önemli bir unsur olarak görülmektedir. Spor turizmi ile ortaya çıkan ve gelişen spor müzeleri gerek ilgili spor dalını tanıtmada gerekse etiketlendiği coğrafyanın tanıtımında son derece önem arz etmektedir.

Spor müzelerinin spor mirasının korunmasını sağlaması, sportif bir bellek oluşumuna zemin hazırlaması ve fiziksel aktivitelere teşvik etmesi gibi işlevleriyle de ne denli önemli misyonlar yüklendiğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Spor müzelerinin oluşum yapısını destekleyen toplayıcı, muhafaza edici, öğretici ve sergileyici olmak üzere dört farklı önemli işlevi daha bulunmaktadır.¹⁷ Çalışmanın başında da ifade edildiği üzere avcı toplayıcı yaşamdan gelen toplayıcılık işlevi, muhafaza etme yani ürünlerin biriktirilmesi ile devam ettirilmiş nitekim sonunda da bu ürünler sergilenerek öğretici özelliği ortaya çıkmıştır.

Bir toplumun ihtiyaçları dikkate alındığında, kültürel mirası yaşatacak çeşitli aktiviteler sunan spor müzeleri, serbest zamanları değerlendirme kavramına hizmet eden eğitsel oyunlara uygulama alanları açarak aynı zamanda sosyo-kültürel eğitim fonksiyonları ile bir kentsel eğlence merkezi ve dinlenme özelliği taşımaktadır.¹⁸

Spor müzelerinin felsefesi ise tıpkı diğer müzelerin felsefesi gibi “eğlence yoluyla eğitmek”tir. Dolayısıyla gelen ziyaretçilerine gerek interaktif yünden gerekse birbir uygulanan metotlarla spora ve mirasına olan ilgiyi bu yönüyle dinamik tutmaktadır.¹⁹ Özellikle uygulamalı müzeler ziyaretçilere hem hoşça vakit geçirme konusunda hem de deneyimleme konusunda önemli birer husustur.

16 Neslihan Arıkan Fidan ve Özbay Güven, *Spor Müzeleri ve Spor Tarihi Müzesi Model Önerisi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2022, s. 23.

17 Kalle Voolaid, *Le musée du Sport d'Estonie Quand l'histoire du sport illustre l'histoire nationale*, Musée du Sport, Paris 2006, s. 43.

18 Neslihan Arıkan Fidan ve Özbay Güven, *Spor Müzeleri ve Spor Tarihi Müzesi Model Önerisi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2022, s.23.

19 Wray Vamplew, “Facts and Artefacts: Sports Historians and Sports Museums”, *Journal of Sport History*, Vol. 25, No. 2, s. 268.

Türkiye’de spor müzeciliği ile ilgili gelişmeler Cumhuriyet ile desteklenmeye ve ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle bu dönemdeki spor konusundaki devlet politikaları spor müzeleri üzerinde etkili olmuştur. Özbay Güven²⁰ Türk Spor Kurumunun modern sporlar ile birlikte geleneksel Türk sporlarının da yeniden hayat bulması ve gelişimi noktasında önem taşıdığını ifade etmektedir. 1938 yılında millî spor müzesi kurulma girişiminde bulunulmuş ancak Atatürk’ün vefatından sonra söz konusu çalışmalar yarıda kalmış sonra da devam ettirilememiştir.

Günümüzde futbol her ne kadar en ilgi çekici spor olsa da Türk kültüründe geçmişten günümüze değin millî spor olarak nitelendirilen avcılık, okçuluk, binicilik, cirit ve güreş gibi sporlar kültürel bellekte her zaman var olmuştur. Türk kültüründe özellikle güreşe olan ilgi yadsınamayacak kadar çoktur.

Türk kültüründe güreş tarihini kesin bir tarihten başlatmak çok mümkün değildir. Atif Kahraman²¹ yaşıntısı sürekli olarak doğa ile savaşmakla geçen Türk ulusunun milattan 3000 sene evvel güreş yaptığını dile getirmektedir. İlhan Toksöz²² de Türklerde güreşin tarihiyle ilgili bu görüşü desteklemektedir. Güreşin Türk kavramıyla bütünleşmesi için uzun bir geçmişin olması gerektiğini ve bu sporun kökünün Türklerin ana yurdu olan Orta Asya’ya kadar dayandığını ifade etmektedir. Bahaeddin Ögel²³ Türk kültüründe güreş tarihi ile ilgili kesin bir tarihe ulaşılamamasını Türklerin göçebe bir millet olmasına bağlamaktadır. Ögel, güreşin ortaya çıkışı ile ilgili her ne kadar net bir tarih veremese de milattan önce 13. yüzyılda yaşamış Koryakların tahtadan yaptıkları süs eşyalarının üzerinde güreşçi figürlerinin bulunmasına bakılırsa, güreşin ne kadar eski bir spor olduğunun anlaşılabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Sümerlerde de güreşin yaygın olduğu ve yılın belirli dönemlerinde güreş bayramları yapıldığı tarihi buluntularla kanıtlanmıştır.

Türk güreş tarihinde pek çok pehlivan elde ettikleri başarılarla yaşadıkları coğrafyada hatta tüm Türkiye’de nesilden nesile anlatılmıştır. Mürsel Akdenk²⁴ içinde bulunduğumuz Cumhuriyet döneminde ise 34 dünya

20 Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

21 Atif Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi I-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 2.

22 İlhan Toksöz, *Tarihsel Süreç, Pehlivan: Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.

23 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 245.

24 Mürsel Akdenk, *Türk Sporunun Gelişmesinde Spor Organizasyonlarının Rolü Güreş*

şampiyonu ve yüzlerce dereceye giren güreşçi yetiştirildiğini dile getirmektedir. Ancak 1970'lerden sonra Cumhuriyet'in ilk yıllarında görülen başarılar azalmaya başlamıştır. Başarının hızla azalmasında spora verilen desteğin ve spor politikalarının yanlışlığı büyük etken olarak görülmektedir. Nitekim günümüzde de millî statüye sahip olmayan sporcular kendi maddi imkânlarıyla ya da sponsorlar tarafından desteklenerek spora devam etmektedir.

12 Haziran 1944 tarihinde Balıkesir Beden Terbiyesi Bölge İstişare Heyeti Kurtdereli Mehmet Pehlivan adına bir güreş müzesi gerçekleştirmek için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın spor malzemeleri, madalyaları, berat ve nişanları, Atatürk tarafından kendisine yazılan mektubu bu müzede yer alacaktır. Ancak söz konusu müze başta ekonomik koşullar olmak üzere çeşitli sebeplerden dolayı kurulamaz.

Günümüzde Balıkesir'in Sındırgı ilçesinde yer alan Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi 1944 yılında kurulmak istenen Kurtdereli Mehmet Pehlivan müzesinin yıllar sonra vücut bulmuş hâli olarak değerlendirilebilir.

Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi'nin İnşa Süreci

Tarihi kökleri çok eski zamanlara dayanan yağlı güreşler Balıkesir'de ilk kez 1959 yılında yapılmaya başlanmıştır. 1981 yılında ise Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. yılına özel ve bölgenin en önemli yağlı güreş temsilcilerinden biri olan Kurtdereli Mehmet Pehlivan'ın anısına Kurtdereli Yağlı Güreşleri isminde güreşler düzenlenir. Ancak görüşmeler neticesinde Sındırgı'nın köklü bir güreş anlayışının olmadığı anlaşılmaktadır. Sındırgı'da güreş profesyonel bir spordan ziyade çobanların merada küçükbaş hayvanlarını otlatırken hoş vakit geçirmek, eğlenmek amacıyla gerçekleştirilen bir faaliyettir. Bir süre sonra çobanlar arasındaki güreşler köyler arası güreşlere, düğün ve cemiyet güreşlerine dönüşmeye başlamıştır (KK-1, KK-2, KK-3).

Zamanla marka değer hâline gelen yağlı güreşler uzun yıllar devam etmiş hatta güreşmeyen adama kız verilmez algısı oluşmuş; ancak bir süre sonra çeşitli sebeplerden dolayı sadece geçmişte güreş tecrübesi olan pehlivanlar tarafından konuşulur hâle gelmiştir.

Kültürel bellekte kaybolmaya yüz tutan yağlı güreşler uzun bir sürenin ardından 2014 yılında Sındırgı'da yerel yönetimlerin de desteği ve geleneksel olan her şeye sahip çıkma düşüncesiyle bir güreş takımı kurulur. Güreş takımı

her ne kadar yeni olsa da Sındırgı'nın güreş geçmişinin iyi olması sebebiyle beklenti yüksek tutulur. Geçmişte Sındırgı'dan iyi güreşçilerin çıkması yeni kurulan takımla birlikte devam ettirileceği beklentisi oluşturmuştur. Beklentinin yüksek olmasına karşın güreş antrenmanlarını yapacak herhangi bir mekânın olmayışı dikkat çekicidir.

Sındırgı Belediyesi tarafından oluşturulan güreş alanlarında kısa süre içerisinde güreş antrenmanları yapılmaya başlanır. Mekân konusundaki talihsizlik öğrenci bulma konusunda hiç yaşanmaz. Hemen her haneden bir çocuk güreş kursuna yazılmak ister. Bu isteğin altında yatan etmenlerden en önemlisi aile büyüklerinin de güreşle haşır neşir olmalarıdır. Yüzlerce çocuğun katıldığı güreş kursları günde üç farklı antrenmanla devam eder. Bu yoğun çalışmalar kısa sürede meyvesini verir ve üç yılın sonunda 13 yaş grubunda il şampiyonu ve Türkiye beşincisi çıkar (KK-1, KK-4).

1-3 Temmuz 2022 tarihleri arasında Edirne'de düzenlenen 661. Kırkpınar Yağlı Güreşlerine katılan Sındırgılı Burak Bozkurt küçük orta küçük boy kategorisinde ikinci olur ve 38 yıl sonra Kırkpınar'da Sındırgı final görür ve Kırkpınar dönüşü Sındırgı'da aylarca güreş konuşulur (KK-1, KK-4). Çoban kültürü hikâyesi ile başlayan güreş kültüründe Kırkpınar'a damga vurmuş pehlivan çıkar. 38 yıllık aranın en temel sebepleri Sındırgı'da güreşe olan ilginin azalması ve istihdam sorunlarıdır. İstihdam sorunları günümüzde Sındırgı Belediyesi'nin destekleri ile çözülmeye çalışılmaktadır.

Kırkpınar haricinde de düğünlerde, festivallerde ve diğer özel günlerde gösteri güreşleri yapılmaya devam edilmektedir. Nisan ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki kez yağlı güreş yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye'de iki güreşin bir arada yapıldığı tek ilçe Sındırgı'dır (KK-4).

Elde edilen başarıların ardından her sporcu için sporcu dosyası oluşturma fikri ortaya atılır ve bununla ilgili çalışmalar hızla başlatılır. Bu dosyalarda geçmişte ve günümüzde güreş ile ilgilenen hemen her sporcunun yaşam öyküsü, katıldığı güreşler, fotoğrafları vb. yer almaktadır. Oluşturulan bu sporcu dosyaları yeni bir fikir uyandırır. Çalışmayı gerçekleştiren Sındırgı Belediyesi yöneticileri ve güreş antrenörleri bir güreş müzesi kurma konusunda hemfikir olurlar. Akabinde Türkiye'de bir güreş müzesinin olup olmadığını araştırılır ve Edirne'de bir müzede sadece bir "güreş köşesinin" olduğu tespit edilir (KK-1, KK-2, KK-4).

Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi'nin Kurulması ve Gelişimi

2015 yılında yeni bir güreş müzesi kurmak için gerekli çalışmalar başlatılır. Sındırgı'da yaşamış güreşçilerin aileleriyle ve hayatta olan güreşçilerle görüşmelere başlanır. Görüşmelerde yapılan ses kayıtları deşifre edilerek yazıya aktarılır. Ayrıca hayatını kaybetmiş güreşçilerin ailelerinden güreşçilere ait çeşitli materyaller toplanmaya başlanır. Bu materyaller hem güreşçi ile ilgili bilgilerin oluşturulmasında hem de müzede kullanmak üzere uygun bir yere alınarak korunmaya çalışılır. Bu çalışmalar yaklaşık sekiz ay sürer (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4).

Güreş evinin kurulma sebebi kültür bağlarının güçlü tutulmasıdır (KK-3). Güreş evi ile amaçlanan güreş kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Özellikle gençleri kötü alışkanlıklardan uzak tutmak güreş kursları, güreş müzesi ve diğer spor faaliyetleri ile sağlanmaya çalışılmaktadır.

Remzi Çakar Güreş Evi, Sındırgı ilçesinin merkezinde 1884 yılında adliye olarak inşa edilen tek katlı binada hizmet vermektedir. Müzede Sındırgı'da doğup büyümüş ve tüm ülkeye nam salmış pehlivanların öykülerini anlatan belgeler, fotoğraflar, pehlivanlara ait güreş malzemeleri ve Sındırgı güreş kültürü içerisinde yer alan çeşitli materyaller bulunmaktadır.

Ek 1: Sındırgı Güreş Evi'nin Dış Görünümü

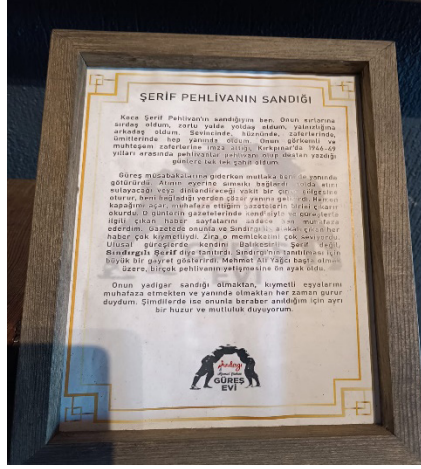
Sındırgı Güreş Evi'nin içerisi incelendiğinde ise Sındırgılı on yedi pehlivanın hayatı ve anılarına dair bilgiler ile güreşlerden elde ettikleri ödüller yer almaktadır. Söz konusu materyaller ve bilgiler pehlivanların aileleri tarafından Sındırgı Güreş Evi'ne bağışlanmıştır.

Ek 2: Sındırgı Güreş Evi'nin İçeriden Genel Görünümü

Sındırgı Güreş Evi'nin iç mekânı değerlendirildiğinde duvarlarda Sındırgılı pehlivanların fotoğrafları ve onlara ait hikâyeler yer almaktadır. Müzenin ortasında ise camekânların içerisinde pehlivanlara ait güreşlerde kazandıkları çeşitli materyaller bulunmaktadır.

Güreş evi içerisinde ilk bölüm Sındırgılı Şerif'e ayrılmıştır. Sındırgılı Şerif, Sındırgı'nın ilk başpehlivanıdır. Bir rivayete göre Sındırgılı Şerif, Tekirdağlı Hüseyin ile güreşe tutuşur. Gün doğumunda başlayan güreş gün doğumunda biter ve iki gün sürer. Sındırgılı Şerif, bu güreş sonunda iki günde 11 kilo verir (KK-1). Sındırgılı Şerif'in başka bir anısı da şu şekildedir: "Sındırgılı Şerif 1941 yılında Edirne'ye güreşe gitmek için yola çıkar. Ancak güreş tarihini yanlış hatırlar ve güreşten bir ay önce Edirne'ye varır." (KK-1). Güreşlere giderken yiyecek içecek ve diğer temel ihtiyaçları için kullandığı sandık Sındırgı Güreş Evi'nde sergilenmektedir. Sandık, ikinci eşi Fatma Hanım tarafından Sındırgı Güreş Evi'ne bağışlanmıştır.

Ek 3: Sındırgılı Şerif'in Sandığı

Sındırgılı Şerif, güreş tarihinde soyadı ile anılmayan/soyadını kullanmayan tek pehlivandır. Bununla ilgili bir başka anısı şu şekildedir: “1949 yılında Kırkpınar güreşlerinde cazgır Balıkesirli pehlivan Şerif Ünal diye seslenince Sındırgılı Şerif güreşe çıkmaz. Kendisinin Sındırgılı olduğunu söyler. Cazgır bunun üzerine yeniden seslenir ve bu sefer güreşe çıkar.” (KK-1, KK-4).

Güreş evinin bir bölümünde de dualı çayır denilen çim, davul, zurna, kıspet, çayır mehteri, güreş ağası, cazgır (huni ile), bir de yaşlı bir kadın yer almaktadır.

Ek 4: Güreş Alanı Temsili

Yukarıdaki fotoğrafta güreş alanında olan ya da olması gereken kişiler ve materyaller yer almaktadır. Bunların ilki dualı çayırdır. Dualı çayır, güreşin yapıldığı alandır. Türkler toplumsal hayatta olduğu gibi yağlı güreşlerde de dinî ritüelleri devam ettirmişlerdir.²⁵

Cazgır ise güreşecek pehlivanları seyircilere takdim eden kişidir. Cazgır, öncele-ri sadece Rumeli’de yapılan yağlı güreşlerde kullanılmıştır. Cazgır, İstanbul’daki güreş tekkelerinde ve Enderun’da ise “duacı” olarak adlandırılmaktadır.²⁶ Bir baş-ka ifade ile dualı çayırdaki dua eden kişidir. Cazgır, meydandaki birliği korumaya çalışır, pehlivanları tek bir ruh gibi bir arada tutar. Cazgırın konuşmaları, ruh üzerinde bir tür motivasyon, heyecan ve uyarıcı etki yapmaktadır.²⁷

Güreşlerde en önemli hususlardan biri de “müziktir.” Pehlivan havaları, tarihi ve an’anevi güreşlere renk ve ses getiren en güzel varlıktır. Tarihin derinlikle-rinden gelen bu müzik, tarihî şan ve zaferle dolu, Türk’ün zafer duygularını uyandıran, ruhu coşturan ve Türk’ün şan ve şerefine sesidir. Atalarımızın, de-delerimizin babalarımızın duygularıyla kuvvet bulmuş bu pehlivan havaları, bize gurur, moral, heyecan ve şevk veriyor, coşturuyor. Müziksel gönderme-lerle, tarihimizle övünmeyi ve aslımızı anmayı sağlıyor/hatırlatıyor.²⁸ Güreşin pasif ya da aktif olmasına göre melodinin temposu değiştirebilmektedir. Pasif güreş tutan pehlivanlar, Neva ceng-i harbi usulü ile hızlı güreşmeleri için ikaz edilirler. Yağlı güreşlerde 12/4 veya 24/8 denilen iki ana tartım kullanılır. Ay-rıca, Neva ceng-i harbi usulü ise 16-12 ve 10 zamanlı olmak üzere üç biçimde güreş havalarının sonunda çalınır.²⁹ Mehterin çalma hızı pehlivanları da yöne-tir. Yavaş güreşen pehlivanlara hızlı mehter çalındığında seyirci sıkıldı güreşe biraz heyecan kat, yavaş çalındığında ise sert güreşıyorsunuz yavaşlayın, tem-poyu düşürün kendinize dikkat edin mesajı verilir (KK-1).

Bir başka önemli husus da “Kıspet’tir”. Kıspet, güreş sırasında pehlivanların giydikleri dar paçalı deriden dikilen pantolondur. Geçmişte daha çok manda derisinden yapılırken sert olmasından dolayı günümüzde pek tercih edilme-mektedir. Genellikle daha ince deriler ya da suni deri tercih edilmektedir³⁰

25 Doğanay Çevik, *Pehlivan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s. 192.

26 Atıf Kahraman, *Osmanlı Devleti’nde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 76.

27 Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999 s. 87.

28 Güven, *age.*, s. 87.

29 Semih Altınöççek, “Güreş Karşılaşmalarında Müziğin Yeri ve Önemi”, *Acta Turcia Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, C 2, S. 1, s. 324.

30 Öner Kâmil Gökçaya, *Kıspet*, Biga Kaymakamlığı, Çanakale 2014, s. 324.

Yağlı güreşlerde bir başka önemli faktör de “Güreş Ağası”dır. Ağa, yağlı güreşe gelen pehlivanları ve seyircileri çağıran, yarışmaları düzenleyen, gelen konukları karşılayan, ağırlayan, yemek veren, yatacak yerlerini hazırlayan, geleneklere uygun olarak güreşlerin yapılmasını sağlayan, ödülleri veren ve güvenlik düzenini alan baş yetkili ve sorumludur.³¹

Sındırgı Güreş Evi’nde bir diğer köşe de Mehmet Ali Yağcı ve İzzet Yağcı’ya ayrılmıştır. İki kardeş harmanlık mevkiinde güreşe tutuşurlar. Küçük kardeş olan Mehmet Ali Yağcı ağabeyi İzzet Yağcı’ya sert bir müdahalede bulunur. Orada onları izleyen anne “Sen ağabeyine nasıl el kaldırırsın?” deyip değneklerle vurur. Mehmet Ali Yağcı da ağabeyi İzzet Yağcı’ya yenilmek zorunda kalır (KK-1).

Ek 5: Ümmühan Anne ve İki Pehlivan Oğlu

Ek 5’te yer alan Ümmühan Hanım, Mehmet Ali Yağcı ve Mehmet Ali Yağcı’nın hikâyesi yukarıda verilmiştir. Eli sopalı Ümmühan Anne mizahi anlayışla Sındırgılı Akpınar Yaşam Merkezi kadınları tarafından yapılmıştır.

Yaşanan trajikomik olayın ardından 1961 yılında iki kardeş Edirne’ye güreşe gider. Kırkpınar’da iki kardeş karşı karşıya gelir. Mehmet Ali Yağcı ağabeyini yener ve hakem Mehmet Ali Yağcı’nın elini kaldırmak istediğinde elini vermez. Annesi Ümmühan Hanım’ın geçmişte söyledikleri aklına gelir ve ağabeyi İzzet Yağcı’nın elini öpüp helallik ister. Ondan sonra hakeme elini verir ve hakem elini kaldırır. Mehmet Ali Yağcı iki madalya alır. Çocukları Başol Yağcı ve Bülent Yağcı güreşe devam eder ve başpehlivan olurlar (KK-

31 Tayyip Yılmaz, *Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Edirne Belediyesi Yayınları, Edirne 2006.

1, KK-4). Ek 4'te bulunan yaşlı kadın Yağcı kardeşlerin annesi Ümmühan Hanım'dır.

Bir başka bölüm ise Mehmet Gacaroglu'na ayrılmıştır. Gacaroglu, 1965 yılında bir düğünde düğün güreşi için kendine rakip bulamaz. Tuğla işçisi olan Ese Dayı'yı güreşe davet eder ve güreşe tutuşurlar. Gacaroglu kaybeder. Seyirciler arasında sevdiği kız olan Gacaroglu yenildiğine değil de sevdiği kıza mahcup olduğuna üzülür (KK-1).

Sındırgılı pehlivanlardan Katrancı Ali, Halis (Halil) Şahan, Mustafa Tepeli, Ramazan Çetinkaya, Molla Celil de güreş evinin çeşitli yerlerinde tanıtılmaktadır.

Müzede pehlivanların çeşitli güreşlerde kazandığı birçok madalya da sergilenmektedir. Madalyalar güreşçiler ve güreşçilerin aileleri tarafından güreş evine bağışlanmıştır. Madalyaların yanında Kırkpınar güreşlerinde en son verilen altın saat de yer almaktadır. Sındırgılı Şerif'e verilen bu saat Sındırgılı Şerif'in saatini korumak için kendi yaptığı kabzası da saatle birlikte sergilenmektedir. Ayrıca Mehmet Ali Yağcı'nın kazandığı kupalar da güreş evinde yer almaktadır.

Ek 6: Pehlivanların Aldığı Ödüller

Ek 7: Mehmet Ali Yağcı'nın Kazandığı Kupalar

Güreş evinin bir bölümünde ise kışpet tamiri anlatılmaktadır. Rızaiyeli Saraç Mehmet, Sultan Abdulaziz'in kışpetini dikmiştir. İstanbul Saraçhane'de uzun yıllar kışpet tamirciliği yapmıştır. Onu temsil etmektedir.

Ek 8: Rızaiyeli Saraç Mehmet

Türk yağlı güreş geleneğinin en önemli beşerî unsurlarından birisi de kışpet ustalığıdır. Eskiden eyer, at takımları, araba koşumları başta olmak üzere deriden, meşinden türlü eşyalar yapan saraçlar, yağlı güreşin yapıldığı dönemlerde de kışpet ustalığı yapmışlardır. Saraçlık mesleğinden çıkarak bir zanaat dalı olmuş kışpet yapımı, geleneksel usta-çırak ilişkisine dayanır.³²

32 Nursel Uyaniker, *Türklerde Güreş Kültürü ve Kırkpınar Güreşleri*, Gece Akademik, İstanbul 2019, s. 162.

Geçmişten günümüze devam eden Kırkpınar güreşlerinde, pehlivanların yağlanabilmeleri için güreş alanlarında yağ kazanları ve yağlanma için diğer çeşitli malzemeler hazır bulundurulur.³³ Güreş evinin bir başka bölümünde ise yağlı güreşlerin olmazsa olmazı yağ kazanı ve yağlanma materyalleri bulunur. Günümüzde yağlanma ibrik ile yapılırken geçmişte Sındırgı'da yağlı güreşlerde pehlivanlar su kabakları ile kendilerini yağlar.

Ek 9: Yağlanma Materyalleri

Güreş evinde bir camekânın içerisinde leblebi ve basma yer almaktadır. Sındırgıdaki yağlı güreşlerin leblebi ve basma ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Sındırgıda güreşen her pehlivana bir avuç leblebi ve iki metre basma verilir.

Ek 10: Leblebi ve Basma

33 Umut C. Karadoğan, *Geçmişten Geleceğe Uzanan Kültürel Miras: Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2020, s. 70.

Leblebi ve basma Sındırgı pehlivanları için önemli iki unsurdur. Geçmişte iki metre basma alabilmek için 11 beden gücü çalışmak gerekirmiş. Güreşler iki metre basma ve leblebi ödülünü kazanmak için yapılmış. Leblebi ve zaman zaman verilen kuru üzüm pehlivana güç kuvvet versin diye basma ise eşine hediye etsin diye verilirmiş. Burada amaç aileyi de güreş kültürü içerisine katmak ve kadında statü göstergesini oluşturmaktır. Farklı bir bakış açısıyla da pehlivan eşi sayesinde pehlivan olur anlayışı vardır (KK-1).

Güreş evinin diğer bölümlerinde Yağcıbedir yörüklerine özgü çeşitli materyaller bulunmaktadır. Ayrıca güreş evinin kuruluş aşamasında Edirne'den destek istenmiş destek talebine karşın aynalı süpürge ve sabun gönderilmiştir. Bu ürünler de müzenin bir köşesinde sergilenmektedir. Kırkpınar güreşleri için önemli bir yer olan Edirne'den güreş evi için bu iki ürünün gönderilmesi üzücüdür.

Güreş evinde usta pehlivanların köşelerinin yanı sıra günümüzde güreş kurslarına devam eden genç güreşçilere de bir pano ayrılmıştır. Güreş kurslarının başlamasıyla ortaya çıkan güreş evi fikri burada yine karşımıza çıkmaktadır. Genç güreşçiler için güreş evi bir hedef de oluşturmuştur. Genç pehlivanlar Sındırgılı Şerif, Mehmet Ali Yağcı, İzzet Yağcı, Mehmet Gacaroglu gibi bir gün güreş evinin bir köşesinde yer almayı hedeflemektedir. Bu hedef de genç pehlivanları iyi bir güreşçi olma noktasında hep canlı tutmaktadır.

Son olarak neden müze değil de güreş evi konusuna gelindiğinde ise Sındırgı Güreş Evi'nin müzeler genel müdürlüğünün fiziki şartlarına uymadığı için müze ismini alamadığı ifade edilmiştir. Ancak Sındırgı Güreş Evi, Tarihi Kentler Birliği'nden müze özendirme ödülü almıştır. Sındırgı Güreş Evi'ni yılda ortalama dört beş bin kişi ziyaret etmektedir.

Sonuç

Uzun bir emek ve mesai sonunda kurulan Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi, Türkiye'deki güreş evlerinin ilk örneklerinden birini oluşturmuştur. Materyallerin ve pehlivanlarla ilgili anıların toplanmasında profesyonel ve ciddi bir çabanın gösterilmesi güreş evinin tümüne yansımıştır. Güreş evinin ziyaretçilere açılmasından sonraki süreç de çok sağlıklı bir şekilde işletilmiş ve güreş evi rehberleri tarafından ziyaretçiler bilgilendirilmiştir. Görevlendirilen bu rehberler profesyonel müzelerde bulunan müzecilik ya da halk bilimi uzmanlarını aratmamaktadır. Ancak güreş evinde bir halk bilimcinin görevlendirilmesi fikri yerel yöneticiler tarafından düşünülmektedir. Güreş evinde görevli olan rehberler güreş evinin kuruluş süreci içerisinde detaylı bir

eğitimden geçmiştir. Hatta güreş evinin kuruluş sürecine dâhil edildiklerinden ziyaretçilere güreş evi ile ilgili detaylı bilgi verme imkânı yakalamışlardır. Müze rehberleri ve yerel yöneticilerin de ifade ettiği gibi güreş evinden ziyade Balıkesir'e yakışır bir müzenin kurulması ve bu müzenin belki de Sındırgı'da inşa edilmesi Türkiye'de güreş müzelerinin ikinci bir ilkinde imza atacaktır. Pek çok ziyaretçiye kapılarını açan Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi'nin Türkiye'ye örnek olması diğer etnospor alanlarına da bu örneğin yansması geleneksel Türk spor müzeciliği anlayışını daha da ileri taşıyacaktır.

Sındırgı Remzi Çakar Güreş Evi'nin "güreş evi" hüviyetinden çıkartılarak müze kurma şartlarını taşıyan başka bir yapıya taşınıp "müze" statüsünde ziyaretçilere açılması spor müzeciliği alanında büyük bir ilerleme yaratacaktır. Ayrıca kurulan yeni müzede güreşlerin de sergilenebileceği açık ve kapalı alanların kurulması "uygulamalı müze" olarak değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır. Bu vesile ile Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan güreşi müze bünyesinde fiziki şartların olgunlaşmasıyla birlikte ziyaretçilerin bir sefer de olsa kıspet giyip yağlanarak deneyimlemesi zihinlerden silinmeyecek bir tecrübe yaratacaktır. Güreşi kazanan ziyaretçilere geçmişte olduğu gibi hikâyesi anlatılarak basma ve leblebi hediye edilmesi ziyaretçilerde yaşanan deneyimin unutulmaz anısı olarak kalacaktır.

Güreş evinde bulunan ziyaretçi defteri ziyaretçilerin görüşlerini kayıt altına almak için olumlu bir uygulama olarak görülürken ziyaretçi sayılarının tutulmaması olumsuz bir yön olarak değerlendirilebilir. Sembolik bir müze ücreti belirlenerek ziyaretçilerin bilet ile müzeyi ziyaret etmeleri kâr amacından ziyade ziyaretçi sayılarının belirlenmesinde kolaylık sağlayacaktır. Bu uygulama ile güreş evini hangi dönemlerde kaç kişinin ziyaret ettiği ve yıl içerisindeki yoğunların tespiti mümkün hâle gelecektir.

Son olarak Sındırgı'da yaşayan usta güreşçilerin zaman zaman müzeyi ziyaret edip ziyaretçilere deneyimlerini anlatmaları, uygulamalarda müze ekibine katkıda bulunmaları hem müze için hem de ziyaretçiler için önemli bir fırsat olacaktır. Böylece müze çok yönlü bir uygulamalı spor müzesine dönüşecektir.

KAYNAKLAR

Akdenk, Mürsel, *Türk Sporunun Gelişmesinde Spor Organizasyonlarının Rolü Güreş Federasyonu Örneği*, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1989.

Altınölçek, Semih, “Güreş Karşılaşmalarında Müziğin Yeri ve Önemi”, *Acta Turcia Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, C 2, S. 1, 2010, s. 321-328.

Arıkan Fidan, Neslihan ve Güven, Özbay, *Spor Müzeleri ve Spor Tarihi Müzesi Model Önerisi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2022.

Atagök, Tomur, *Çağdaş Müzeciliğin Anlamı: Müze ve İlişkileri, Yeniden Müzeciliği Düşünmek*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul 1999.

Berna Alpagut, *Müze Kültürü, Sanat Kültürü ve Toplumsal Sorumluluk*, Müzeciler Derneği Yayınları, Ankara 2001.

Çal, Halit, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Müzeler Türkiye Araştırmaları”, *Literatür Dergisi*, C 7, S. 14, 2009, s. 315-333.

Çevik, Doğanay, *Pehlivan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.

Fethiye Erbay, *Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009)*, Mimarlık Vakfı Enstitüsü, İstanbul 2009.

Gartenhaus, R, Alan, *Yaratıcı Düşünme ve Müzeler*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

Gerçek, Ferruh, *Türk Müzeciliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Gökkaya, Öner Kâmil, *Kıspet*. Biga Kaymakamlığı, Çanakkale 2014.

Grulich Tomas, *Musée du Sport*, Les Cahiers Espaces, Paris 2006.

Güven, Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Güven, Özbay, “Türk Spor Tarihi Müzesi”, *Türk Yurdu*, 30 (270), 2010, s. 65-69.

Hoffman, Josef, *Le musée Maccabi*. Paris. Les Cahiers Espaces, Paris 2006.

Kahraman, Atıf, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi I-II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Kahraman, Atıf, *Osmanlı Devleti'nde Spor*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

Karadoğan Umut C., *Geçmişten Geleceğe Uzanan Kültürel Miras: Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2020.

Korkmaz, Sevdâ, *Spor Müzeleri*, Spor Yayınevi, İstanbul 2020.

Madran, Burçak, *Müze Türleri*, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, İstanbul 1999.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

Önder, Mehmet, *Türkiye Müzeleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1999.

Toksöz, İlhan, *Tarihsel Süreç, Pehlivan: Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011.

Uyanıker, Nursel, *Türklerde Güreş Kültürü ve Kırkpınar Güreşleri*, Gece Akademik, İstanbul 2011.

Vamplew, Wray “Facts and Artefacts: Sports Historians and Sports Museums”, *Journal of Sport History*, Vol. 25, No. 2, 1998 s. 268.

Victor J. Danilov, *Sport Museums and Hall of Fame Worldwide*, McFarland & Co, London 2005.

Voolaid, Kalle, *Le musée du Sport d'Estonie Quand l'histoire du sport illustre l'histoire nationale*, Musée du Sport, Paris 2006.

Yazoğlu, Alper, *Balkanlarda Türk Yağlı Güreşleri I*, Öz Ofset Matbaası, İstanbul 1992.

Yılmaz, Tayyip, *Kırkpınar Yağlı Güreşleri*, Edirne Belediyesi Yayınları, Edirne 2006.

URL-1:<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeligi.html> Erişim Tarihi: 13.02.2024).

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Fatih Acar, 1983 doğumlu, lisans mezunu, Sındırgı Belediyesi Kentsel Tasarım Müdürü.

KK-2: Salih Durak, 1983 doğumlu, lisans mezunu, Sındırgı Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü.

KK-3: Ekrem Yavaş, 1970 doğumlu, lisans mezunu, Sındırgı Belediyesi Belediye Başkanı.

KK-4: Tugay Altıntaş, 1991 doğumlu, lisans mezunu, güreş antrenörü

